

Рајко Голић¹

МЕЂУРЕЧЈЕ – БОСАНСКА ЕНКЛАВА У СРБИЈИ

Извод: На граници између Србије и Босне и Херцеговине, између општина Прибој и Рудо, налази се енклава Међуречје површине око 400 хектара. Енклава званично припада Босни и Херцеговини, али је потпуно окружена српским територијама. Ово Босанско „острво” на територији локалне заједнице Саставци, село Међуречје, припада босанској општини Рудо, али је под административним надзором српске општине Прибој. Ова гранична аномалија постоји још од Берлинског конгреса 1878. године када је тадашња Аустро-Угарска имала територијалних претензија на Босну и Херцеговину. Овако компликована ситуација око државних граница ствара бројне проблеме становништву енклава Међуречје и још неким селима општине Прибој. Становништво мора да прелази државну границу и по четири пута дневно како би путовало до општинског центра.

Кључне речи: Међуречје, Прибој, Рудо, енклава, државна граница.

Abstract: On the state border between Serbia and Bosnia and Herzegovina, between municipalities Priboj and Rudo, enclave Međurečje is located, with the area of approximately 400 ha. The enclave Međurečje is officially a part of the Bosnia and Herzegovina, but it is completely surrounded by Serbian territory. This Bosnian „island”, at the territory of local community Sastavci, the village Međurečje, belongs to the Bosnian municipality Rudo, but it is under the administration of Serbian municipality Priboj. This border anomaly exists since Berlin’s congress in 1878. when Austria-Hungarian got permission to occupy Bosnia and Herzegovina. This complicated shape of state border brings many problems to inhabitant’s enclave of Međurečje, and also to most villagers of municipality Priboj. They need to cross a state borders on their way to the center of municipality four times a day.

Key words: Međurečje, Priboj, Rudo, enclave, state border.

Увод

Државна граница Србије и Босне и Херцеговине дуга је 391 km, од чега 165 km чини сувоземна, а 226 km граница на рекама. Пружа се меридијански, од ушћа Дрине у Саву код Босанске Раче на северу, до села Поблаћа на тремеђи Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине, на југу. Највећим делом је физичко-географска и представљена током реке Дрине у северном делу, и побрђем старовлашких планина, од Таре и Звијезде до

---

¹ Рајко Голић, дипломирани географ, стипендиста Министарства науке и технолошког развоја Републике Србије. Географски факултет, Београд.

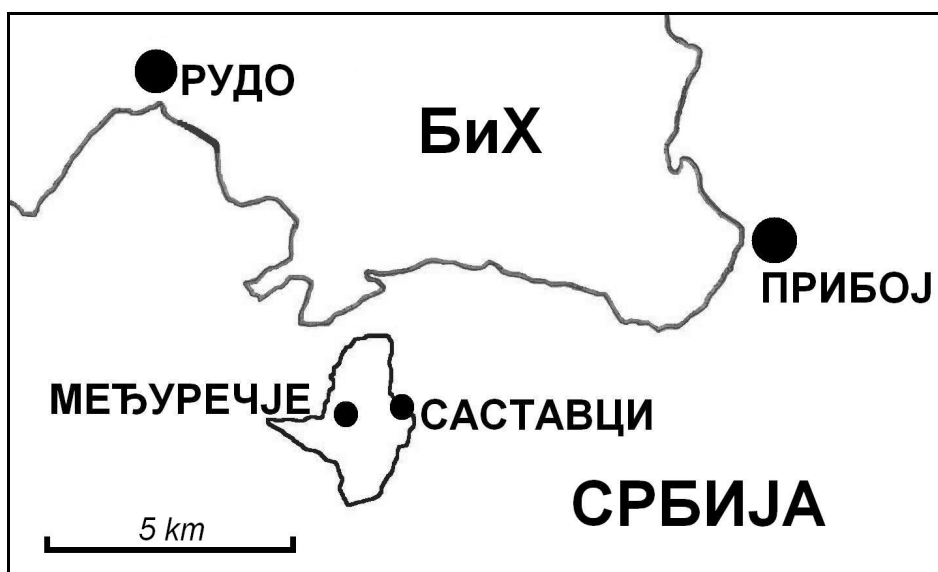
Јаворја и Ковача у јужном делу. На читавој њеној дужини Србија се граничи са Републиком Српском, док нема границу са другим ентитетом - Федерацијом Босне и Херцеговине. Граница Србије и Босне и Херцеговине је катастарски утврђена и јасно дефинисана на око 95% дужине, иако међудржавни споразум о разграничењу није потписан.

На појединим секторима државна граница још увек није одређена и дефинисана на функционалан начин, негативно утичући на економска и демографска кретања. Померање корита Дрине у доњем току, између Семберије и Мачве, ствара проблеме пољопривредницима из општине Богатић, чија имања остају на левој, босанској, обали реке. Хидроелектране „Зворник” и „Бајина Башта” су власништво Републике Србије, која је финансирала откуп грађевинског земљишта и њихову изградњу, и послују у саставу Електропривреде Србије, али их пресеца државна граница, која води средином тока Дрине. Проблем је нарочито изражен код ХЕ „Бајина Башта”, чији се генератори налазе на територији суседне државе. Железничка пруга Београд-Бар између села Јабланица у општини Чајетина и Штрпци у општини Рудо на дужини од 12 km напушта територију Србије и пролази кроз Босну и Херцеговину. Посебан куриозитет представља енклава Међуречје – територија површине око 400 ha која припада босанској општини Рудо, али је од матичне државе одвојена територијом општине Прибој. Услед необичног облика граничне линије и бројних проблема који из тога проистичу, утичући негативно на живот становништва у пограничном појасу, овај последњи сектор границе је интересанан за географска проучавања.

Основне чињенице о енклави

Граница између општина Прибој и Рудо, као део државне границе Србије и Босне и Херцеговине, у појединим својим деловима знатно одступа од морфолошких и хидрографских баријера, због неуобичајених критеријума њеног утврђивања. Граница почиње на тремеђи поменутих општина са општином Чајетина и пружа се у правцу југа током реке Увац до њеног ушћа у Лим и даље 2 km узводно током Лима. Северно од Прибоја граница повија ка западу развођем на планини Бич (Голет, 1386 m), 10 km јужно од Лима, остављајући у Босни и Херцеговини део леве долинске стране ове реке, са селима Устибар, Миоче и Мокронози. Источно од Устибра граница се враћа на Лим, пружајући се средином речног тока ка северозападу до Рудог, а затим се поново удаљава од реке и повија ка југозападу, преко Гајеве планине (1.280 m), до тремеђе општина Рудо, Прибој и Чајниче. Укупна дужина границе између општина Прибој и Рудо износи 49,25 km.

Гранична линија општина Рудо и Прибој између прибојских села Батковићи на западу, Херцеговачка Голеша (Херголеша) на југу и Касидоли на истоку, има специфичан облик енклаве (тзв „бела мрља” територије Босне и Херцеговине) која се дубоко „увукла” према централном делу општине Прибој. У овом „острву” се налази Катастарска општина Међуречје, која припада босанској општини Рудо иако је са свих страна окружена територијом Србије. Енклаву чине заселак Међуречје и део засеока Саставци, чији већи део припада Србији. (Карта 1.)

Карта 1. Положај енклаве Међуречје

Описано терминима политичке географије, са становишта Босне и Херцеговине ова територија је ексклава, а са становишта Србије енклава. „Она раздваја засеок Међуречје од осталог дела насеља Батковићи, као и засеоке Саставци и Замрштен који припадају атару села Касидоли.” (Стојимировић С., 2006.). Тзв. „босанско острво у Србији” налази се у доњем току реке Побраћнице, леве притоке Лима. Назив Саставци део енклаве добио је по саставу две речице: Побраћнице и Сутјеске, између којих се налази заселак Међуречје. Енклава има неправилан облик и, према подацима Катастарске службе општине Прибој, захвата површину од 396 ha, 37 aри и 4 m². Пошто се ради о малој површини немогуће је приказати на карти размере ситније од 1:1.000.000. Међуречје представља тзв. „праву енклаву” („true enclave”) јер је у копненом окружењу друге државе и

физички потпуно одвојена од матичне државе (Vinokurov E. 2005.). Према попису 1991. године, Међуречје је имало 261 становника.

Постанак енклаве

Историјске чињенице о формирању енклаве на територији Србије мало су познате, јер не постоје поуздани писани извори. Граница између општина Прибој и Рудо је историјско наслеђе са краја XIX и почетка XX века, када се у Старом Влаху и Рашкој области смењивала турска и аустро-угарска власт. После Берлинског конгреса 1878. године Аустро-угарска је окупирала Босну и Херцеговину и општине Прибој, Пријепоље и Пљевља. „По Берлинском конгресу Аустро-угарска је добила право да своје гарнизоне држи на територији Турске, па је то био случај и са Међуречјем, односно Саставцима.” (Мићовић Д., 2000.) Након анексије Босне и Херцеговине и повлачења из Рашке области 1908. године, аустријске власти су село Међуречје задржале у својим границама, тј. у границама Босне и Херцеговине.

Према тумачењу које смо добили на терену, заједно са аустријским гарнизонима у Босну и Херцеговину су се исељавали и турски феудални земљопоседници, од којих су неки били толико моћни да су се према границама њихових поседа одређивале и државне границе. Енклава је настала тако што је један од моћнијих и утицајнијих бегова, који се иселио у Сарајево, успео да издејствује код бечких власти да се његово имање на левој страни Лима задржи у катастарским границама општине Рудо. Према другом тумачењу, тај део територије задржала је Аустро-угарска приликом повлачења из Полимља 1908. године, ради експлоатације дрвне грађе са подручја прибојске и пљеваљске општине, због повољних услова њеног транспорта воденим путем, Лимом и Дрином. Утврђивањем границе између Босне и Херцеговине и Србије са великим испупчењем код села Устибар, Миоче и Мокронози на левој страни Лима и босанским „острвом” Међуречје, остварени су интереси тадашњих великих сила да граница „пређе” Дрину и да се део територије Босне и Херцеговине што дубље „увуче” према српској територији и њеним значајним војногеографским објектима и комуникацијама. (Стојимировић С., 2006.)

Земљишне књиге показују да босанска енклава припада Катастарској општини Међуречје у општини Рудо. Такво стање је заведено на основу старе аустроугарске карте из 1884. године, која се и данас налази у Катастарској служби општине Рудо. Пошто су основу за катастар непокретности у свим општинама Босне и Херцеговине представљале аустроугарске земљишне књиге, такво стање је верификовано након стварања Кра-

љевине Срба, Хрвата и Словенаца. Граница коју су Аустријанци поставили према Турској пре једног века преживела је стварање и рушење „прве”, „друге” и „треће” Југославије и одржала се до данас. Као административна граница две југословенске републике није имала практичног значаја до 90-их година XX века, али када су Србија (СР Југославија) и Босна и Херцеговина стекле независност и ова граница је постала међдржавна.

Демографски и економски показатељи пограничног простора

Од 32 сеоска насеља општине Прибој њих 20 има изражен проблем комуникације са општинским центром услед положаја босанске енклаве кроз коју пролази главна магистрална саобраћајница.² Процес депопулације је отпочео од пописне 1971. године, а интензивирао је од 1992. године када почиње рат у Босни и Херцеговини и када је успостављена необична међдржавна граница, која је онемогућила становницима већине прибојских села да несметано задовољавају своје свакодневне потребе и обављају функције везане за општински центар. (Табела 1.)

Табела 1 – Промена броја становника у пограничним насељима

Насеља	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
20 насеља општине Прибој	10.518	12.244	12.406	12.039	9.319	6.468	4.268
26 насеља општине Рудо	6.041	5.769	5.834	6.209	5.243	5.043	-

Извор: Упоредни преглед броја становника 1948-2002. године, подаци по насељима. Попис становништва, домаћинства и станова у 2002. Становништво, књ. 9. Републички завод за статистику, Београд, 2004.

Већина наведених насеља је депопулацијска, у стадијуму дубоке демографске старости. Младо становништво се константно исељава, што је делом узроковано скромним економским потенцијалима и лошим стањем путне мреже, а делом постојећим обликом државне границе и проблемима које она ствара. Старосна структура становништва је све неповољнија услед смањења наталитета и исељавања младих.

Удео становништва млађег од 20 година у укупној популацији 20 наведених насеља 2002. године износио је свега 15,3%; од 20 до 45 година

² Насеља: Батковићи, Бучје, Забрђе, Забрњица, Заградина, Калуђеровићи, Касидоли, Пожегрмац, Крњача, Прибојска Голеша, Ритошићи, Заостро, Плашће, Сјеверин, Живинице, Сочице, Кукуровићи, Стрмац, Херцеговачка Голеша и Црнуговићи.

27,5%; од 45 до 60 година 21,3%, док становништво старије од 60 година чини 35,9%. Просечна старост износи 48,5 година. У 20 наведених прибојских села 2002. године живело је 4.268 становника, од чега 3.436 Срба (80,5%), 785 Муслимана/Бошњака (18,4%) и 47 осталих (1,1%). Бошњачко становништво је најзаступљеније у Заградини (68,1%), Црнуговићима (45,2%), Забрњици (36,1%), Живиницама (34,8%) и Забрђу (32,9%).

Од 88 сеоских насеља општине Рудо, њих 26 комуникацију са општинским центром остварује преко територије Србије. У међупописном периоду 1981-1991. године 21 насеље је било депопулацијско, док је пет села бележило незнатан пораст броја становника, међу њима и Међуречје. У 26 наведених руђанских насеља 1991. године живела су 5.043 становника, од чега 4.371 Срба (86,7%), 593 Муслимана (11,8%) и 47 осталих (1,1%). Муслиманско становништво било је најзаступљеније у Устибру (61,6%), Кули (57,2%), Миочу (41,8%) и Међуречју (21,5%). После 1991. године није било пописа становништва у Босни и Херцеговини, али према стању на терену закључили смо да просечна старост становништва у енклави износи око 50 година.

Према попису становништва 1991. године у енклави Међуречје живело је 75 домаћинстава. Укупан број становника износио је 261, од чега 185 Срба (70,9%), 56 Муслимана (21,5%) и 20 припадника осталих народности (7,6%). Избијањем ратних сукоба у Босни и Херцеговини дошло је до миграција муслиманске популације у општине у којима су постојале рођачко-фамилијарне везе (Прибој, Пријепоље, Сјеница, Нови Пазар). Међутим, миграција је било и пре распада бивше Југославије из економских разлога, али се овај процес интензивирао за време рата. Након завршетка рата у Босни и Херцеговини у босанску енклаву вратиле су се 4 муслиманске породице са укупно 7 чланова, а и свим осталима је враћена имовина којом могу слободно да располажу. Према процени данас у енклави живи око 270 становника.

Наведена прибојска и руђанска насеља су брдско-планинска села разбијеног типа, са малим бројем становника и атарима велике површине, претежно под шумама, ливадама и пашњацима. Од укупне површине атара 20 прибојских села под ораницама је свега 6,9%, под воћњацима 2,1%, под ливадама и пашњацима 23,2%, под шумама 64,2%, док је неплодних површина 3,6%. У складу са природним условима и структуром земљишног фонда, становништво се претежно бави екстензивним сточарством, шумарством, ратарством и воћарством, или је запослено у Прибоју, који има развијенију индустрију у односу на Рудо и околне општине. Организован је свакодневни аутобуски превоз за 43 радника (од чега 30 из Међуречја) до њихових радних места у Прибоју. Број радника који свакодневно прелази државну границу је већи ако се посматрају сва прибојска села

овог подручја, али тачни подаци нису доступни. У селу Забрњици постоји мањи индустријски погон за производњу заштитне опреме „Инкоп”, који је под стечајним поступком, а у засеоку Саставци, на територији Србије, отворена је фабрика „Биоимлек” за прераду млека и производњу млечних производа. С обзиром на позитивне реакције тржишта на производни асортиман ове фабрике, становници прибојских села су почели да придају већи значај опоравку традиционалног сточарства, као шанси за ревитализацију руралног простора општине Прибој. На изразито аграрни карактер овог подручја указује структура активног становништва које обавља делатност 2002. године. Од укупно 1464 радно активних становника 68,8% се бави пољопривредом и шумарством, 15,7% је запослено у секундарном, а 15,5% у терцијарном сектору делатности.

Неповољна економска и демографска кретања у пасивним брдско-планинским пограничним селима додатно је погоршана постојећим обликом државне границе и проблемима које она ствара. У свим насељима саобраћајна и комунална инфраструктура је у веома лошем стању.

Утицај границе на живот становништва

Граница Србије и Босне и Херцеговине између општина Прибој и Рудо због специфичног облика ствара бројне тешкоће становништву пограничних насеља са обе стране државне међе. Негативани утицаји границе су саобраћајне, економске и административно-правне природе. Испољавају се од 1992. године, када је дотадашња административна граница две југословенске републике, Србије и Босне и Херцеговине, постала међудржавна.

Највећу тешкоћу за становништво појединих руђанских и прибојских села представља отежана комуникација са општинским центрима, до којих могу доћи само преко територије друге државе, уз неколико прелазака државне границе. Између самих општинских центара, Прибоја и Рудог, граница се прелази три пута: на граничним прелазима Увац и Устибар, и између села Сјеверина и Рудог. Услед постојећег распореда путне мреже, из већине прибојских села до Прибоја се долази једином комуникацијом која постоји у овом подручју, магистралним путем Р-114 (Пљевља - Прибој), који води кроз Босну и Херцеговину, преко енклаве Међуречје и села Устибар, Миоче, Мокронози и Увац.

Напред наведених 20 села, које погађа проблем саобраћајне одсечености од Прибоја, лоцирана су у западним и централним деловима општине. Из већине ових насеља до Прибоја се стиже уз четири преласка државне границе. Први пут се граница прелази на уласку у енклаву

Међуречје из правца југа, северно од села Херцеговачка Голеша; други пут на мосту преко речице Сутјеске, десне притоке Поблаћнице, у засеоку Саставци села Касидоли, када се поново улази на територију Србије; трећи пут на граничном прелазу Устибар-Ваган, где се улази у општину Рудо; након 14 km пута кроз Босну и Херцеговину, граница се прелази и четврти пут, на граничном прелазу Увац. Становници неколико сеоских насеља (Сјеверин, Живинице, Касидоли, Пожегрмац и Батковићи) до Прибоја прелазе границу два пута, на граничним прелазима Устибар и Увац. Наведених 20 сеоских насеља су 2002. године имала укупно 4.268 становника, што чини 14,1% становништва општине Прибој. Укупна површина атара ових села износи 370,82 km², што значи да више од две трећине (67,1%) прибојске општине комуницира са општинским центром преко територије Босне и Херцеговине.

Проблем саобраћајне одсечености од општинског центра има и напред наведених 26 села општине Рудо у Босни и Херцеговини. Ова насеља комуницирају са својим општинским центром магистралним путем Прибој-Рудо, који левом обалом Лима на дужини од 7 km, пролази кроз атар села Сјеверин у Србији, и два пута пресеца државну границу. Да би скратили пут и избегли граничне прелазе, становници источног дела општине Рудо лети користе и лоше сеоске путеве и стазе преко планине Варде (Ресића Варда, 1.388 m). Из босанске ексклаве Међуречје до Рудог државна граница се прелази четири пута. Пролази се најпре 2 km кроз територију Србије, затим кроз босанско село Устибар, србијанско село Сјеверин, да би се преко моста на Лиму поново ушло на територију Босне и Херцеговине. Наведених 26 насеља која везу са општинским центром остварују преко територије Србије 1991. године имала су укупно 5.043 становника, што чини 43,6% популације општине Рудо. Површина њихових атара износи 110,4 km², или 32,2% територије руђанске општине.

На граничним прелазим Увац и Устибар-Ваган постоји полицијска и царинска контрола прелазака, док се граница између Рудог и Сјеверина прелази без царинске контроле. Граница босанске енклаве ничим није обележена, не постоје ознаке које би указивале на њено постојање, док је ранија полицијска контрола преласка укинута. Свакодневни преласци неколико граница стварају велике тешкоће становницима прибојских села који у Прибоју раде, школују се или износе пољопривредне производе на пијацу, јер морају плаћати царинске и шпедитерске таксе за транспорт огревног дрвета, ратарских производа и стоке на два гранична прелаза. Да би избегло пролазак кроз територију Босне и Херцеговине и плаћање царинских дажбина, становништво у летњем периоду године користи и локалне сеоске путеве који не пресецају државну границу, али су у веома лошем стању и пролазе кроз планинско земљиште, чиме се време путова-

ња до Прибоја знатно увећава. Усвајањем међудржавног Споразума о поједностављеном поступку промета људи и роба на граничним прелазима Увац и Устибар-Ваган између тадашње Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине 2005. године, ублажени су проблеми локалног становништва, које је ослобођено плаћања бројних царинских и шпедитерских такси, али нису у потпуности решени. За прелазак пунктова моторним возилима неопходан је међународни зелени картон осигурања возила, а локално становништво прелази само са личном картом.

Да би становници 20 прибојских сеоских насеља могли да пренесу пољопривредне производе преко територије Босне и Херцеговине морају да имају потврду да ти производи потичу са њихових имања. Та потврда се издаје у Месној заједници Саставци за становнике свих села који на свом путу морају проћи кроз Међуречје, за које се каже да су „уско грло” овог простора. Међутим, ни та потврда није гаранција за производе, а да ли ће моћи да их пренесу зависи од граничара и цариника на прелазима. Проблем комуникације прибојских села са општинским центром могуће је решити изградњом путева који не би пролазили кроз територију Босне и Херцеговине, чиме би се избегло вишеструко прелажење граница. Постоје две могуће варијанте будућег пута: Прибој – Црнузи – Касидоли – Саставци (тзв. „Мамулин пут”) и Прибој – Добриловићи – Прибојска Голеша – Херцеговачка Голеша. Прва краћа варијанта је за локално становништво много повољнија. Асфалтирање трасе дуге 15 km по пројекту Саобраћајног института ЦИП из Београда почело је 1988. године, али су радови обустављени са почетком рата у Босни и Херцеговини. Овим путем би се са Прибојем повезала села Стрмац, Кукуровићи, Крајчиновићи, Заостро, Сочице и др. која се налазе у забаченом западном делу општине. Друга варијанта пута је дуга 25 km, од чега је већ асфалтирано 3 km трасе и Дирекција за изградњу из Прибоја планира завршетак ове саобраћајнице у наредном периоду. Локалном становништву више одговара прва варијанта пута, иако мањим делом пролази кроз босанску енклаву, јер је друга дужа 10 km и пење се на коту 1.127 m на Лисјој стени. За сеоска насеља руђанске општине могуће решење је изградња пута Миоче – Рудо на десној страни Лима, чиме би се избегао пролазак кроз село Сјеверин и два гранична прелаза. Међутим, ако се путује из Међуречја до Рудог, пролазак кроз територију Србије се не може избећи.

Иако је босанско „острво” део Катастарске општине Међуречје у општини Рудо, административно је интегрисано у Месну заједницу Саставци села Касидоли у Србији, што ствара многе административно-правне тешкоће становницима енклаве и суседних прибојских села. На територији босанске енклаве изграђена је комплетна инфраструктура Месне заједнице Саставци, која представља локални административни, образовни, економ-

ски, саобраћајни и културни центар за околна прибојска села: Батковиће, Црнуговиће, Забрњицу, Херцеговачку Голешу, Пожегрмац и Касидоле. Сви значајнији објекти у Саставцима (зграда Месне заједнице, осмогодишња основна школа, полицијска станица, дом културе, задружни дом, амбуланта и пошта) припадају Србији и на њима стоји натпис СО Прибој, иако се налазе на територији Босне и Херцеговине. Снабдевање водом, електричном енергијом и телефонске везе су у надлежности општине Прибој, у којој становништво плаћа комуналне услуге у динарима, а порезе у општини Рудо у конвертибилним маркама. У босанској енклави око 90% становника су држављани Србије и поседују личне карте извађене у Прибоју, а свега 10% су држављани Босне и Херцеговине, са исправама издатим у Рудом.

Основна школа „9. мај” ради по наставном програму Министарства просвете Републике Србије. Матична осмогодишња школа налази се на територији босанске енклаве Међуречје, са четири истурена одељења у прибојским селима Забрњица, Херцеговачка Голеша, Крајчиновићи и Заостро. Школске 2006/07. школа је имала 84 ученика и 33 запослена. За 12 ђака који свакодневно путују из Херцеговачке Голеше удаљене 8 km организован је превоз, док из ближих заселака Оландићи, Дуљани и Слатине ученици долазе пешице. Двдесетак ђака путује у ову школу из Босне и Херцеговине, иако се настава изводи по образовном програму Србије.

Амбуланта у Међуречју припада Здравственом центру Ужице. Овде се лече становници који имају здравствено осигурање Србије, док се они са босанским осигурањем примају само у хитним случајевима. Према подацима до којих смо дошли на терену, такав случај се није десио већ две године. То је само још један од показатеља да је „босанско острво” функционално интегрисано са општином Прибој.

Полицијска станица МУП-а Србије налази се у босанском делу засеока Саставци, али нема надлежности у самој енклави, већ само у околним прибојским селима. У случају потребе интервенишу патроле МУП-а Републике Српске из Рудог, који до енклаве могу стићи само преко територије Србије. Новоизграђена сеоска црква се налази у Србији, у засеоку Саставци, док је гробље заједничко за Саставке и Међуречје и налази се на босанској територији. Босанска енклава припада Дабробосанској, а околна прибојска села Милешевској епархији. Последњи у низу „куриозитета” везаних за босанску „белу мрљу” на територији Србије јесте да на бирачком месту у Основној школи „9. мај” гласају држављани Босне и Херцеговине из Међуречја на изборима у Републици Српској, а на истом месту гласају држављани Србије из Међуречја, Саставака, Касидола, Батковића и суседних насеља на изборима у Србији.

Села Увац и Мокронози припада Општини Рудо, иако природно и функционално гравитирју ка Прибоју, у коме ради или се школује већина становништва. На другој страни, село Сјеверин је у општини Прибој, иако је од Рудог, где његови житељи задовољавају основне потребе, раде и школују се, удаљено мање од једног километра.

Могућности решавања граничног спора

Бројни проблеми које становницима пограничних насеља прибојске и руђанске општине ствара постојећа граница намећу потребу њеног утврђивања на функционалнији начин. Први покушај успостављања функционалне границе у овом делу Полимља датира из 1946. године, када је председник Владе НР Србије Благоје Нешковић тражио од државних органа да реше овај проблем пишући: „Оваква граница је својевремено обележена искључиво из стратегијских разлога. Отуда се и данас села: Мокре Ноге (Мокронози, прим. Р. Г.), Устибар, Међуречје, Миоче, Дула, Булатовићи, Кнегиња, Трнавци, Плана, Ланишта, Секоруша, Равно, Дубац, Бијело Брдо, Цигла и Штрпце налазе административно у саставу Среза вишеградског (НР БиХ) иако су у непосредној близини Прибоја са којим су најтешње повезана географски, природно, саобраћајно и културно. Поједина од ових села удаљена су од Прибоја свега један километар. Становништво тих села служи се искључиво прибојском пијацом за размену својих производа, и тражи да се прикључи Срезу прибојском, односно НР Србији. Узевши у обзир предложене измене, граница НР Србије према НР БиХ треба да буде оваква.” (Пријовић З. 1999.)

Процес решавања граничног спора код Прибоја почео је 2001. године у оквиру Међудржавне дипломатске комисије за државну границу тадашње СР Југославије и Босне и Херцеговине, чији је задатак да идентификује и потврди државну границу, опише је у писаној форми, исцрта је на захтеваној топографској карти и припреми понуду у оквиру Међународног акта о потврди граница. Обе стране су признале постојећу („авнојевску”) границу али су изразиле став да је садашња демаркациона линија нефункционална и да је неопходна њена корекција. У својим предлозима новог модела разграничења и Србија и Босна и Херцеговина су одступиле од постојеће административне границе општина Прибој и Рудо, у покушају да задовоље интересе становништва пограничних насеља обе општине, у вези са олакшаним коришћењем путне комуникације.

Међутим, ставови две државе о начину решавања граничних питања знатно се разликују. На темељу међународних, широко прихваћених принципа разграничења држава, Република Србија је упутила Босни и

Херцеговини предлог да се, уместо развођа на планини Бич, као граница утврди средина тока Лима од ушћа Увца до села Сјеверина, тако да руђанска села на левој страни Лима, Устибар, Миоче и Мокронози, постану део општине Прибој у Србији, којој природно и економски гравитирају. Овим предлогом у састав Србије ушла би и садашња босанска енклава Међуречје у прибојској Месној заједници Саставци. На тај начин у великој мери био би решен проблем саобраћајне одсечености око две трећине територије општине Прибој од центра општине, као и економски и административни проблеми који проистичу из постојећег стања. За све територије које би јој припале, Србија је понудила одговарајућу територијалну компензацију у корист Босне и Херцеговине, по принципу „метар за метар квадратни земљишта истог квалитета”. Општина Прибој предложила је за размену шумско земљиште које је истог квалитета и на ком не живи велики број становника, како не би дошло до већих миграција.

На сличан начин, разменом територије и акваторије, били би решени остали гранични спорови и утврђена званична државна граница Босне и Херцеговине и Србије у целини. Код хидроелектрана „Зворник” и „Бајина Башта” предложено је да се државна граница са средине речног корита помери на леву обалу Дрине, 300 m низводно и 200 m узводно од ових објеката, како би се они нашли на територији Србије. Као компензација Босни и Херцеговини је понуђена одговарајућа водена површина Дрине која припада Србији, тј. померање границе на десну обалу на неком другом сектору. Како је измештање железничке пруге код села Штрпци на територију Србије скупо и технички веома компликовано, предложено је да се гранична линија повуче дуж пруге, уз враћање Босни и Херцеговини исте површине на неком другом месту. На четири спорне граничне тачке предложено је за размену око 40 km² водене и копнене површине.

На другој страни, Комисија за границе Босне и Херцеговине предлаже да се граница одреди стварањем узаног коридора кроз територију Србије, којим би енклава Међуречје добила директну физичку везу са територијом општине Рудо. Босанскохерцеговачка страна сматра да најпре треба створити правни оквир за разграничење, тј. потписати Билатерални споразум о граници између две државе у садашњем облику, а затим преговарати о евентуалној размени територија, док Комисија за границе Србије предлаже да се гранични проблеми реше пре усвајања наведеног документа. И поред великог броја састанака Међудржавне комисије и 10 излазака на терен, решење овог питања још се не назире. „Очекује се да међународна комисија, упркос тешкоћама око замене територија, ускоро заврши рад на исправљању граничне линије и њеном довођењу у склад са новом реалношћу.” (Стојимировић С. 2006.).

На трећој и најбитнијој страни су становници енклаве Међуречје. Међутим, при решавању граничног питања ниједна страна не уважава њихово мишљење, као и ставове становника осталих прибојских и руђанских села, којих се овај проблем највише тиче. По речима становника енклаве Међуречје и представника Месне заједнице Саставци, најбоље решење за њих било би да се читаво подручје прогласи бесцаринском зоном, тј. да се укину гранични пунктови, како би се становништво могло несметано кретати и преносити своје производе.

Литература

- Закон о ратификацији Споразума између Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине о поједностављеном поступку промета људи и робе на граничним прелазима Увац - Увац и Ваган - Устибар.** Службени лист Србије и Црне Горе – Међународни уговори, број 6/2005, Београд.
- Мићковић Д. (2000): **Рудо.** „Река Дрина и Подриње”, VUKAN'S, Београд.
- Национална или етничка припадност, подаци по насељима.** Попис становништва, домаћинства и станова у 2002. години Становништво, књ. 1, Републички завод за статистику, Београд, 2003. године.
- Национални састав становништва – Резултати за Републику по општинама и насељеним мјестима 1991. године.** Статистички билтен бр. 234, Државни завод за статистику Републике Босне и Херцеговине, Сарајево, 1993. године.
- Пол и старост, подаци по насељима.** Попис становништва, домаћинства и станова у 2002. Становништво, Књ. 2, Републички завод за статистику, Београд, 2003. године.
- Попис становништва, домаћинства, станова и пољопривредних газдинстава 1991. године,** РЗС, Београд, 1998. године.
- Пријовић З. (1999): **Исправљање криве Дрине.** „Глас јавности”, 27.8.1999. године, Београд.
- Служба за границе,** Министарство спољних послова Републике Србије.
- Статистички годишњак Србије 2007.** Републички завод за статистику, Београд, 2008. године.
- Стојимировић С. (2006): **Полимље, регионално-географска проучавања,** докторска дисертација. Географски факултет, Београд.
- Упоредни преглед броја становника 1948-2002. године, подаци по насељима.** Попис становништва, домаћинства и станова у 2002. години. Становништво, књига 9. Републички завод за статистику, Београд, 2004. године.

Golić Rajko

MEĐUREČJE – BOSNIAN ENCLAVE IN SERBIA

Summary

Agreement on state borders between Serbia and Bosnia and Herzegovina has not been signed yet, and the question of enclave Međurečje has not been answered. Negotiations about confirmation of the state border are being done within the framework of International Diplomatic Commission for the state borders between former Serbia and Montenegro and Bosnia and Herzegovina. On the basis of internationally, broadly accepted principles of border division, Serbia has offered the proposal for the border to be drawn in the regions of municipalities of Priboj and Rudo, where by instead of using the ridge of the mountain Bič, to use the middle of the river Lim. With this complex and functional proposal the road communication would be open on the left bank of the river and that would remove problem of cutting out 2/3 of the territory of the municipality of Priboj from the centre of the municipality. For the territory of enclave of Međurečje, which would territorially be transferred to Serbia, Serbia has expressed willingness to offer competent territorial compensation that is in interest of Bosnia and Hercegovina.